

EL DEFENSOR

DE LES

BRUIXES

David Grau

Columna

DAVID GRAU
EL DEFENSOR
DE LES BRUIXES

COL·LECCIÓ CLÀSSICA

PRIMERA EDICIÓ: FEBRER DEL 2017

© DAVID GRAU ABADAL, 2017

© COLUMNNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U., 2017

AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-2196-6

DIPÒSIT LEGAL: B. I.240-2017

FOTOCOMPOSICIÓ: VÍCTOR IGUAL, S.L.

CARRER ARAGÓ, 390 - 08013 BARCELONA

IMPRÈS A: CAYFOSA

www.columnnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

2 de febrer de 1622

Quan la tarda del dia de la Candelera anava oferint les seves primeres tonalitats ocres, el virrei i l'inquisidor general finalitzaven l'acostament de posicions. Lligaven l'estratègia conjunta esperant que en Pere Gil, de la Companyia de Jesús, fes acte de presència, tal com li ho havien pregat en un despatx entregat en mà la vesprada anterior. No es va fer esperar gaire, i després de ser anunciat breument per un oficial de palau, el clergue, amb el pas ferm però cansat dels seus setanta anys sobrepassats, va entrar per la porta de l'estança. El jesuïta, després d'haver entomat l'aire gelat i humit dels carrers de Barcelona, finalment va poder alliberar les mans amagades en l'abrigall de llana, va llançar un esbufec i va gesticular expressivament. Va avançar per la sala espaiosa i noble on el virrei rebia els prohoms més il·lustres fixant-se en la llar de foc immensa que crepitava a ple tiratge. En arribar a l'altura dels dos homes, va somriure breument i els va travessar amb la mirada. Era una bona pensada començar a interpretar què duïen realment entre mans aquells alts representants de la monarquia més poderosa de la Terra.

L'inquisidor general d'Espanya, vingut a la Ciutat Comtal expressament requerit pel virrei, era un noble castellà d'una edat similar al pare Gil que havia estat fins feia poc bisbe de Conca. Al seu torn, el duc d'Alcalá, la viva representació de la figura reial al Principat, era un important aristòcrata andalús de mitjana edat, enèrgic, poc pactista i no gaire avesat a intentar comprendre ni l'esperit dels catalans ni les seves institucions. Vivia, cada dia que passava, entre la desafecció d'aquests i el desig de ser delegat en algun altre territori del vast imperi. A més, la poca estima que la gent del país li tenia es va incrementar exponencialment des de la mort del rei l'any anterior. La no-compareixença del nou monarca, Felip IV, per jurar les constitucions catalanes havia donat motius als més ressentits amb la Corona per amenaçar de no acceptar les ordres de cap virrei fins que el sobirà no vingués a complir el seu deure amb els súbdits del Principat.

En Pere Gil va saludar amb tota naturalitat els amfitrions, que semblaven impacients per comunicar-li alguna cosa que a ell, encara, se li feia difícil d'imaginar. Després de les òbvies paraules de compliment obligat i de quatre apunts escassos sobre el fred i els dies tristos que no semblaven disposats a acabar-se mai, el lloctinent, amb una mostra clara del seu caràcter expeditiu, va convidar el frare a asseure's. De seguida va iniciar, amb el seu castellà altiu, l'enunciació del perquè de tan curiosa reunió.

—Estimat don Pedro, tot i que som molt conscients que interrompem les tasques magnífiques que us ocupen, voldríem fer-vos una petició un pèl compromesa. Es tracta d'un encàrrec que segurament us toca de molt a prop —es va prendre un instant per respirar profundament i enfocar bé el tema—. Com ja sabeu, els bisbes de

les diòcesis catalanes encara estan ponderant el seu vot sobre què s'ha de fer amb l'afer de les bruixes.

—Massa que triguen —va entrar de sobte en la conversa el vell i aspre cap dels inquisidors.

—Teniu raó, excel·lència —va reconèixer el pare Gil amb el seu castellà acceptable i el rostre compungit, i seguidament va aixecar la mirada—. En el tema de les bruixes, tots fem tard.

—Per aquest precís motiu vaig enviar un requeriment urgent a la Cort el setembre passat —va continuar el virrei—. Sa majestat va respondre al novembre dient-me que frisava perquè els bisbes es pronunciïn sobre el tema, i naturalment tornem a ser on érem.

—Us diré —va intervenir tallant el pare Gil per mostrar diàfanament la seva visió— que alguns només volen guanyar temps, o més ben dit perdre'l.

—Us esteu referint al bisbe de Vic? —va preguntar l'inquisidor general.

—Si fos per ell se seguirien penjant dones per sempre, excel·lència —li va respondre el pare Gil mentre observava com el cap del Sant Ofici assentia lleument.

—No ens desviem en disputes particulars i anem al gra —va intervenir amb fermesa el virrei—. Pare Gil, amb l'ajuda de la Santa Inquisició em proposo paraitzar els processos de bruixeria que estan en marxa.

—Us honora haver pres la decisió d'actuar —va dir el pare Gil molt impressionat per la valentia de la intenció—. Vós direu.

—Hi he donat diverses voltes fins a arribar a la conclusió, perfectament referendada per sa il·lustríssima —va fer un gest assenyalant el cap dels inquisidors—, que primerament s'haurien d'intentar calmar els ànims d'una zona molt concreta del regne.

—El Montseny, m'imagino! —En Pere Gil va omplir el buit que el duc havia deixat expressament en el seu discurs.

—Efectivament. Tant la meua autoritat com la seva us conviden a ajudar-nos amb la celeritat màxima que permeti la vostra edat.

—Depèn del que em demanéssiu fer ja us dic que no podria —es va avançar amb un somriure en Pere, mentre esperava que el duc concretés els plans de manera més explícita.

—El que us volem encomanar és una mica espinós, ja que implica interposar-se en la jurisdicció dels nobles de la regió. Es tractaria de demanar primer, i, si calgués, amenaçar d'imposar com a segona opció, una treva en els processos locals contra la bruixeria —va dir el lloctinent mentre el rostre del pare Gil dibuixava una expressió de relaxada aprovació barrejada amb un cert temor.

—No s'ha intentat res, fins ara? —va demanar el pare Gil.

—Per la part que a mi em toca, sé que els familiars de la Inquisició de la zona ja fa temps que han estat avisats pels comissaris territorials del Sant Ofici perquè ajudin a relaxar els ànims dels nobles i de les autoritats pertinents. Desgraciadament, ja sabem que els nostres oficials no són gaire escoltats terra endins —va expressar el cap dels inquisidors sense poder dissimular el mal humor que aquest fet li provocava.

—És una comarca poc amant de la institució, i poc porosa a ingerències reials, no cal dir-ho —va certificar en Gil sense desprendre's del seu rostre preocupat, esperant saber fins on volien arribar realment.

—Aquí, don Pedro, hi entraria el vostre saber i la magnanimitat que sempre us ha acompanyat —va afegir l'inquisidor general.

—Exacte. Aquest és el motiu pel qual hem pensat en una solució cautelosa. Una legació encapçalada per vós, que exerceixi pressió sense descuidar les formes que tot-hom lloa i reconeix que posseïu —va aclarir el lloctinent.

—Si acceptéssiu l'encàrrec, pare Gil —va intervenir novament l'inquisidor mentre desplegava uns documents sobre la magnífica taula de roure—, disposaríeu d'una lletra signada especialment per mi, atorgant-vos la meva representació i la del tribunal de la Inquisició de Barcelona, per demanar que us facilitin les coses i que, naturalment, us facin cas en la demanda de treva. El fet que si-gueu qualificador del dit tribunal ho fa tot més planer i diguem-ne que legal. Tindríeu un rang semblant a un visitador inquisitorial de districte, però sense facultat per detenir. Això ho podeu deixar per als delegats de la Inquisició més propers, i vós mateix podríeu aixecar acta de tot el que cregueu convenient.

—Per a qualsevol problema que pugui sorgir, a més, us conferiré la companyia d'un agutzil, que sí que té potestat per detenir si utilitzeu bé la legislació que permet la ingerència reial en terres de barons. La comitiva s'arrodonarà amb una petita escorta de dos homes armats del meu seguici. Això us donarà un aire expeditiu, però discret —va reblar orgullós el virrei.

—Hum! Un agutzil reial, dos soldats i un vell frare no crec que espantin gaire els senyors locals, que disposen d'autèntics exèrcits —va seguir furgant en Pere per assegurar-se bé de les intencions d'aquells dos.

—És una treva el que cerquem, no pas una guerra! Nogensmenys, la vostra fama de santedat farà d'escut protector a la missió —va exclamar amb èpica religiosa el cap dels inquisidors.

—Tinc aquest renom a ciutat, però en terra de penjabruixes posseeixo fama de ser amic de fetilleres.

—Confiem en vós i en la vostra habilitat per superar les dificultats; a més, si calgués, sempre podríeu recórrer a l'ajut dels homes del veguer de Vic. En poc temps disposaríeu d'un bon grup de gent armada, o fins i tot la facultat de cridar a sometent. Això, si us plau, només com a darrera i remota possibilitat.

—Naturalment. Esperem que no calgui.

—Pel que escau al vostre servei ordinari, podríeu agafar qui més us satisfaci com a ajuda personal, no cal dir-ho —va afegir l'inquisidor canviant de tema i intentant de mostrar-se, també, humà i comprensiu davant el pare Gil.

—Gràcies. Sóc conscient que cada dia les meves limitacions s'eixamplen. De totes maneres, l'oferiment per dur a terme aquesta missió, com ja devíeu imaginar abans de rebre'm, m'omple d'illusió i de forces renovades. Podria sortir demà mateix, si així ho voleu.

—Efectivament! No esperàvem menys de la vostra diligència —va confirmar amb efusiva satisfacció el lloc-tinent—. Recomanaria que iniciéssiu la gira per la senyoria de Viladrau. En tres anys escassos hi han penjat més de quinze dones, pel cap baix.

—Quina barbaritat. Tals senyors feudals mantenen la gent entretinguda amb el macabre espectacle... *Maniae infinitae sunt species*. —En Gil va deixar anar una de les seves apreses sentències llatines.

—Diríem en castellà: les formes de la folia són infinites —va traduir el cap dels inquisidors, veient el rostre d'estranyat del virrei.

—Bona sort, don Pedro —va concloure el militar sense refiar-se d'haver comprès tota la magnitud de sig-

nificats que en Gil podia haver llançat en l'interior del proverbi.

El pare Gil va tornar al carrer quan vesprejava. Li va semblar que el fred es feia més suportable en absència de la brisa humida de quan havia arribat. Va passar mut i pensatiu pels carrerons, sense fixar-se en els pobres de sempre que pidolaven a l'entorn de la catedral. Carregant-se de raons per acomplir l'encàrrec, es deia que ho faria, sobretot, per la seva consciència cristiana, però tot seguit va sentir l'amargor d'haver de servir el virrei i el cap dels inquisidors. Tal com anaven els esdeveniments de la terra, no significava un gran plaer per a ell, però posant un pes en l'altre braç de la balança veia que n'estaria ben orgullós si podia evitar una sola mort injusta més. Podia ser una bona obra abans d'anar tancant la seva existència, precisament quan començava a notar que la pròpia fi no era gaire llunyana. En aquest punt de la reflexió, en Pere va tornar a sentir la sensació de pressa. Una espècie d'angoixa provocada perquè li mancava temps per influir en les coses que desitjava arreglar del món abans de marxar per sempre. Li hauria estat bé poder viure dues vides seguides, però, com que això no podia ser, el jesuïta posseïa tota la celeritat que no tenien els bisbes de les diòcesis catalanes. Ara, ell i la seva vellesa s'haurien de passejar pel Montseny gastant uns esforços que flaquejaven perquè aquells feien el ronsa ben arrepatats a les poltrones. Això el molestava enormement. Encara que la solució plantejada no li fes una gràcia esplèndida, tothom sabia que el problema de la bruixeria en mans dels inquisidors no hauria arribat a descontrolar-se com ho havia fet a través de les justícies senyorials. Mai va tenir gaire bona opinió dels agents del Sant Ofici, i encara menys de la institució. Sabia de primera mà que estaven molt més

enfeinats en tasques polítiques, conspirant contra les constitucions del país i requisant els llibres que no interessaven al poder castellà, o controlant les ments per evitar la modernitat i les ànsies de llibertat de la gent, que no pas a discernir si la persecució baronial de suposades bruixes era legítima. La Inquisició castellana que s'havia implantat a Espanya era el braç policial de la monarquia, que gràcies al seu embolcall religiós podia intervenir en l'interior dels regnes saltant-se les lleis pròpies de cadascun. Per això, en Pere Gil va tenir un greu sobresalt quan els inquisidors havien trucat a la seva porta ja feia uns quants anys. La seva fama de bon teòleg va obrar perquè li demanessin d'actuar de qualificador en el tristament cèlebre tribunal de Barcelona. No era una bona idea negar-s'hi, i naturalment no ho va fer. Enfilant Rambles amunt va reflexionar que la vida li havia ensenyat a prioritzar i, si esqueia, a triar un mal menor. Ara tocava combatre al costat del poder en majúscules i en contra dels petits aristòcrates rurals: els que encara restaven arrelats a la terra dels seus ancestres. Darrers supervivents catalans de sang noble, després que els grans aristòcrates havien emigrat a la cort des que el monarca l'havia situat a Madrid, decretant sense proclamar-ho que Espanya, si havia de ser, seria castellana. Li feia mal, però ell —acabava dient-se— va escollir servir l'Altíssim en primer lloc, i si podia afavorir la seva pàtria, ho faria. Ara bé, s'havia de maniobrar amb molta traça si no es volia embarrancar entre els esculls.

Capficat en aquestes cabòries i abans de recollir-se en la tímida escalfor de l'edifici de la Companyia, es va aturar a la veïna església de Betlem, que tenia l'entrada pel mateix vial de la Rambla. Embriagat amb la refulgència de les moltes candeles enceses —fetes de cera verge per

tal de simbolitzar la puresa virginal de Maria en honor del dia de la Candelera—, va caminar sense fer soroll cercant l'anonimat en una de les capelles a l'esquerra de l'altar major. Volia fer amainar l'estranya sensació que li havia deixat el maremàgnun de sentiments contraposats. El primer consol que li va revenir va ser concentrar-se en el bé que faria si podia arribar a temps de salvar algun condemnat per bruixeria. Emocionat per la nova oportunitat que li brindava el Senyor, va recitar un parenostre en veu alta i va pregar a la Verge, demanant-li força i bon judici per afrontar els propers dies i els esdeveniments que es produirien.

Fets els deures espirituals, en Pere Gil se'n va anar un pèl més relaxat fins al veí edifici dels jesuïtes. El clergue, tot i ser una gran personalitat dintre de l'orde, durant les llargues temporades que passava a Barcelona s'hostatjava en el mateix habitatge dels altres germans. Intentava, sempre que podia, fer els àpats al menjador barrejat entre els alumnes. Gaudia de la seva vibrant joventut i molts cops transformava la sala en una classe magistral de teologia o filosofia, tan bona o millor que les que havia impartit ja de ben jove com a catedràtic a la universitat, o arreu. Aquell vespre va arribar tard i els nois tot just devien haver desfilat cap a les seves cambres. Ell, però, buscava algú que de ben segur encara hi seria. Se'l va mirar des de l'entrada mentre desaparava les taules. En Joanet, com la majoria de nois de la seva raça, s'estava fent un homenàs, i el pare Gil havia pensat que podia ser un bon company de fatigues pel Montseny. Una crossa amiga i jovial en la qual es podria recolzar ara que els anys i l'hivern se li feien tan pesats.

El frare hi confiava moltíssim. Li havia dedicat hores i hores des que havia aparegut a la seva vida, petit i des-

valgut, amb uns ulls de no entendre res i ganes de tenir un diminut descans entre tants dies de desgràcies. D'això en feia més de deu anys. Va ser quan en Pere va ser designat rector del nou col·legi que s'havia bastit a la ciutat de Mallorca: el Mont de Sió. Només trepitjar el moll de Porto Pi el 2 de setembre de 1611, el localitzà assegut al bat del sol. El marrec, sense immutar-se per res del que l'envoltava, mantenia el pensament fixat en l'horitzó blau. Quan la mirada va retornar del seu impossible desig, es va aixecar de sobte en veure que algú se li acostava. El jesuïta, llavors, va intentar infructuosament intercanviar uns mots amb l'infant, que semblava més perdut que un vedell sense esquella. En veure'l de tan a prop, amb aquells ulls plens de por i d'esgotament, a en Gil se li va trencar el cor. En Pere el primer que va fer immediatament va ser interessar-se davant les autoritats portuàries pel nen de pell negra com el carbó. Ràpidament el van informar que era l'orfe d'uns esclaus que servien en un vaixell de pirates moros, un galió capturat per la marina del rei la matinada anterior. El nen, que aproximadament devia tenir uns set o vuit anys, encara es trobava sota jurisdicció del port i esperava —és un dir, perquè ell no pretenia res— la resolució que decidís què havien de fer amb ell. El religiós, sempre ràpid de reflexos, va aprofitar la petita relació que havia mantingut amb en Carles de Coloma durant la travessa en la galera de Barcelona a l'illa per demanar-li ajuda. Curiosament, el veterà de les guerres de Flandes havia fet el viatge, igual que el pare Gil, per estrenar un nou càrrec, i no pas un de qualsevol: precisament ser investit nou virrei de Mallorca. Amb aquestes casualitats trobades, en Gil no va tenir gaire tràfec per adoptar el pobre desvalgut. En Pere no va voler posar-li com a nom el sant del dia en què

l'havia trobat, que era la tradició, sinó que va preferir batejar-lo com creia que hauria anomenat un fill si l'hagués pogut tenir. La duresa d'emprendre una empresa del no-res amb les mancances que en aquells dies encara tenia la Companyia es va fer molt més suportable amb la presència del noi de color atzabeja. Des de llavors el va convertir en el seu afillat i en un alumne mimat i consentit. Quan va finir el rectorat del Mont de Sió i va haver de retornar a Catalunya, tot i que els germans li van demanar que el deixés amb ells, se'l va endur a Santa Maria de Betlem. Un any més tard encetaria el seu tercer rectorat a l'escola jesuïta de la Ciutat Comtal, on tampoc mai va rebre cap queixa ni mala cara entre els companys per haver apadrinat un Joanet negre sortit de vés a saber on. Els anys van passar, i el noi ja feia algun temps que s'havia introduït en les tasques domèstiques. El pare Gil, content del fet, pretenia i somiava que fos la seva llar futura. Encara que en Joanet, quan ell faltés, es convertiria en un home lliure a tots els efectes de la llei, no les tenia totes. El noi, al seu torn, primerament havia imaginat ordenar-se sacerdot com el seu protector, però un dels dies més tristos que recordava va ser quan el pare Gil li va haver d'explicar amb bones paraules que allò algun dia del futur passaria però no pas amb ell, perquè els temps eren massa tendres i no es permetia l'ordenació de capellans negres. Per contrapartida, li va fer entendre com va poder que havia d'agrair el fet de ser on era, lluny dels maltractaments que havien rebut els seus pares, i les enraonies i burles que patia molta gent de la seva raça que vivien en una llibertat encara un pèl precària. El noi, després de la decepció, va entendre que, tot i les vicissituds que va viure abans de trobar el seu mestre, realment era un privilegiat. Havia après a llegir i a escriure en llatí,

parlava i llegia la llengua del país i es podia defensar en castellà, gràcies a la constància i ajut particular que hi va posar el seu mestre. D'aquesta manera —sentint que necessitava tornar part del que havia rebut del seu salvador i dels germans de la Companyia—, s'escarrassava en qualsevol treball que li demanessin els pares jesuïtes. L'obediència cega al pare Gil també es va convertir en un fet constant i inamovible. S'imaginava, moltes nits abans d'adormir-se, amb un cert atemoriment i amb el cap recolzat sobre la coixinera, el que hauria pogut ser la seva vida si tal vegada no hagués aparegut l'home prim amb un barret estrany al cap.

Mentre es mirava el jove com acabava d'endreçar el menjador, en Pere va seguir convencent-se que seria fantàstic que l'acompanyés. Li serviria per anar veient com funcionaven les coses a l'exterior. Sense haver de canviar de país ni gairebé de clima, es faria càrrec de com era de feixuc el món. La vinya del Senyor de veritat. El noi mai no havia sentit gaire inclinació per conèixer la ciutat que circumdava el seu petit univers. Ni tan sols se sentia còmode en travessar la Rambla per fer algun tipus d'encàrrec. I si algun cop s'endinsava per la porta Ferrissa, allargant-se per arribar fins al Born, o trepitjava els carrerons més vius i traginats, ja retornava silenciós i pensatiu. En Pere Gil sabia que no li agradava com el mirava la gent educada ni el que li deien els mal educats. Però callava i s'ho guardava en la profunditat dels seus ulls. Tampoc mai s'havia volgut barrejar gaire amb els marrecs de la seva edat que estudiaven i dormien a l'escola de Betlem, ni mostrava curiositat per tot allò que a ells els interessava. En Joanet sempre topava amb alguna de les fronteres que el marcaven absolutament: el color de la seva pell; el passat obscur del qual provenia; el futur incert. Límits i

incògnites que se li feien complicats de travessar. El vell jesuïta se sentia culpable en reflexionar que, en comptes d'animar-lo a viure una infantesa i posterior adolescència normals, li havia inculcat sense adonar-se'n una vida rodejada de llibres, històries de sants i disquisicions filosòfiques. Per no parlar dels cada dia més freqüents dolors senils. A vegades, i per reaccions que li havia observat, pensava que aquell sentiment de tancament potser no només era por pel món perifèric que li era aliè, sinó que ell l'hi havia inoculat inconscientment. La seva estima i sobreprotecció li van augmentar la percepció que l'univers exterior feia mal perquè era ple de crueltat cap als dèbils i diferents. Per totes aquestes raons, en Pere creia que seria una bona idea demanar-li que el secundés en la petita aventura pel Montseny. Massa temps emparedat al col·legi i als edificis de la comunitat jesuïta, que tot i que havia crescut molt, fins a convertir-se en un dels espais de la ciutat més ben proveïts de serveis i amb més bon nom, no deixava de ser un cosmos clos i ordenat. Va pujar a la seva cambra del tercer pis, just a sobre de la gran aula del damunt de la porteria que donava a la Rambla. Es va asseure davant la taula de treball, i mentre es fixava les ulleres sobre el nas, pas previ vital per treballar un xic més en alguna de les moltes obres començades i inconcluses, es va convèncer plenament d'endur-se'l.